

ADAK RAPPORT 35

Proefsleuvenonderzoek aan de Steenweg op Gierle in Turnhout

S. DELARUELLE & J. VAN DONINCK

De Archeologische dienst Antwerpse Kempen maakt deel uit van de projectvereniging Erfgoed Noorderkempen tussen de gemeenten Baarle-Hertog, Beerse, Kasterlee, Oud-Turnhout, Turnhout en Vosselaar met steun van de Vlaamse gemeenschap en de provincie Antwerpen.

Colofon

Opdrachtgever	Carnor NV
Project	Turnhout-Steenweg op Gierle
Projectcode	08011 TUR-SOG
Type onderzoek	Prospectie met ingreep in de bodem
Vergunning nr.	2008/54
Vergunninghouder	Stephan Delaruelle
Naam site	Turnhout-Steenweg op Gierle
Auteurs	Stephan Delaruelle & Jef Van Doninck
Kaarten & plannen	Stephan Delaruelle (©NGI/GIS Vlaanderen)
Foto's & tekeningen	Stephan Delaruelle
Omslagontwerp	Hanna Maes
ISBN	/

© AdAK , juni 2011

Niets uit deze uitgave mag worden veeleelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Archeologische Dienst Antwerpse Kempen.

Samenvatting

Tussen 27 mei en 19 juni 2008 werd door de Archeologische dienst Antwerpse Kempen (AdAK) in opdracht van Carnor NV een archeologische prospectie met ingreep in de bodem uitgevoerd in het gebied tussen de Steenweg op Gierle en de Kempenlaan in Turnhout. Aanleiding voor het onderzoek is de geplande bouw van business units, die een bedreiging vormt voor eventuele archeologische resten die zich hier nog in de bodem kunnen bevinden.

Doel van het onderzoek was het inventariseren en waarderen van eventuele archeologische resten die bedreigd worden door bouwwerken. Hiervoor werden in totaal vier parallelle oost-west gerichte proefsleuven aangelegd. Aangezien in het westelijke gedeelte van wp 3 enkele paalkuilen aan het licht kwamen werd eerst een kleine uitbreiding gemaakt, waarna een groot kijkvenster werd aangelegd. In totaal kon tijdens het onderzoek 708 m² worden bekeken van een gebied van ca. 6000 m². Dit komt neer op 12 % van het totale terrein.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek bleek het terrein op de rand te liggen van een hogere zandkop die was afgedekt met plaggen en vermoedelijk vanaf de Late Middeleeuwen in cultuur gebracht. In het westen van het plangebied bevond zich een sporencluster, die sporen uit twee verschillende periodes opleverde namelijk de late middeleeuwen en de nieuwe tijd. Afgezien van een perceelsgreppel werden enkele laatmiddeleeuwse kuilen en paalkuilen zonder duidelijk verband teruggevonden, die lijken te wijzen op bewoning in de omgeving. Deze werden oversneden door recentere paalkuilen, vermoedelijk van een omheining. Tenslotte werd vlakbij een langwerpige kuil gevonden, waarin een grote hoeveelheid aardewerkscherven was gedumpt afkomstig van zeker zes potten. Deze bewoningssporen hangen vermoedelijk samen met het ontstaan van het gehucht Lokeren rondom een laatmiddeleeuws kasteeldomein verder te noorden van het plangebied.

De laatmiddeleeuwse sporen leverden geen duidelijke structuur op en zijn vermoedelijk perifere sporen van een nederzetting. Derhalve lijkt er geen aanleiding voor verder bijkomend onderzoek op deze locatie. De terreinen kunnen daarom worden vrijgegeven voor de geplande bouwwerken.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	7
2	Landschappelijk kader	8
2.1	Geologie en geomorfologie	8
2.2	Bodemkunde	8
3	Historisch en archeologisch kader.....	9
3.1	Historisch kader	9
3.2	Archeologisch kader.....	10
4	Onderzoeksstrategie.....	12
5	Resultaten	12
6	Conclusie en aanbevelingen.....	15
6.1	Conclusie	15
6.2	Aanbevelingen	15
	Literatuur	16
	Lijst van afbeeldingen	17
	Lijst van bijlagen.....	17

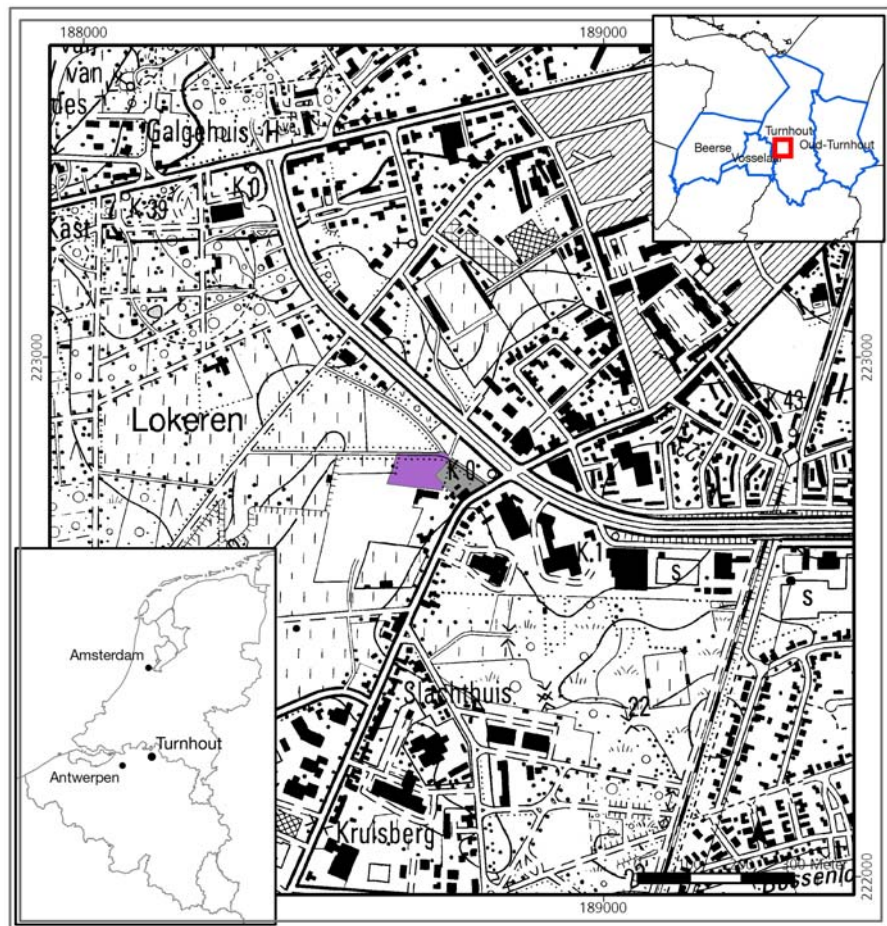

1 Inleiding

Tussen 27 mei en 19 juni 2008 werd door de Archeologische dienst Antwerpse Kempen (AdAK) in opdracht van Carnor NV een archeologische prospectie met ingreep in de bodem uitgevoerd in het gebied tussen de Steenweg op Gierle en de Kempenlaan in Turnhout, kadastraal gekend als (afd.3) sectie O nr. 103/3, 103 F, 147 R, 104 E3, 104 Y2, 104 A3, 104 D3, 103 H, 104 S2, 104 W2, 104 Z2, 104 C3, 183/2 F, 104 X2, 104 V2, 103 D, 104 B3, 103 G.

Aanleiding voor het onderzoek is de geplande bouw van business units, die een bedreiging vormt voor eventuele archeologische resten die zich hier nog in de bodem kunnen bevinden.

Figuur 1.1 Situering van het plangebied aan de Steenweg op Gierle in Turnhout

Het veldteam bestond uit Stephan Delaruelle en Jef Van Doninck (AdAK). Het graafwerk werd uitgevoerd door de firma AGbB uit Arendonk

Figuur 1.2. Sfeerfoto van het terrein bij de aanvang het onderzoek

2 Landschappelijk kader

2.1 Geologie en geomorfologie

Het plangebied bevindt zich op de zuidelijke rand van een uitloper van de microcuesta, een oud-pleistocene kleiopduiking die is gevormd door kustvlakteafzettingen in een getijdenzone. Tijdens de laatste ijstijd, het Weichseliaan (ca. 120.000-13.000 jaar geleden) is het gebied met zand afgedekt, dat door polaire wind werd aangevoerd vanuit de drooggevalen Noordzeebedding. Deze zandafzettingen zijn tijdens de laatste koude fase, het Laat-Glaciaal (ca. 13.000-10.000 jaar geleden) omgewerkt door de inwerking van waterlopen en verstuiving van sedimenten (Vandenbussche et al. 2004).

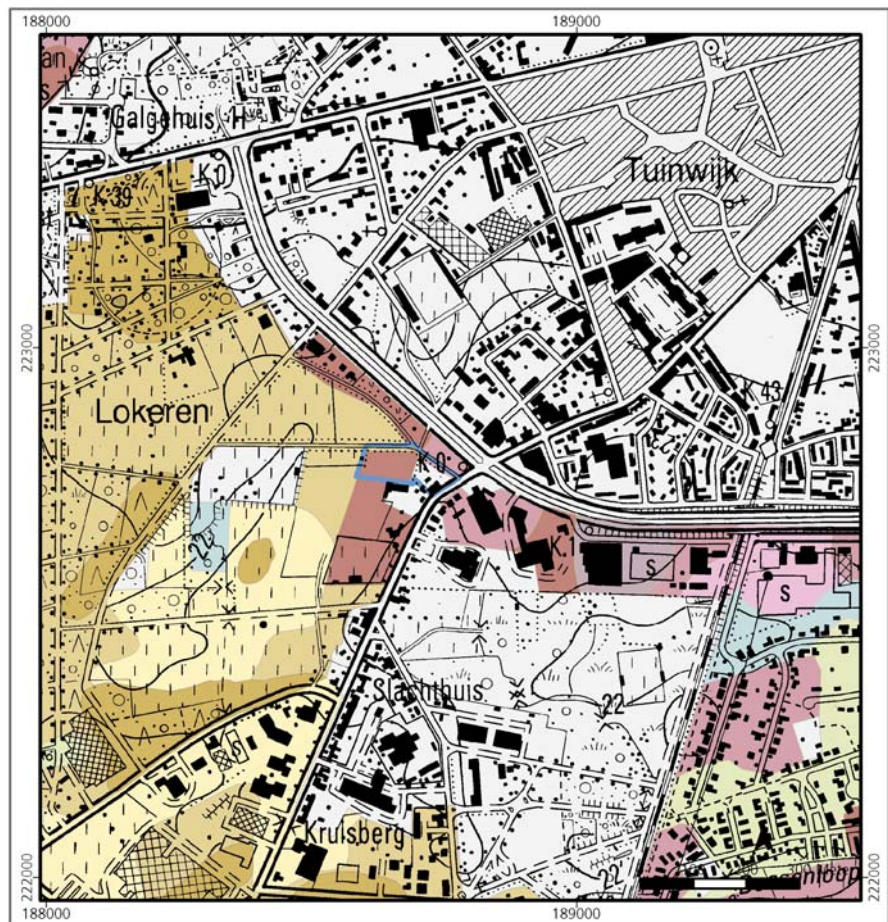
2.2 Bodemkunde

De bodems ter hoogte van het plangebied bestaan uit droge tot matig droge zandgronden, die gekarteerd zijn als bodems met een diepe antropogene humus A-horizont. Dat betekent dat een groot deel van het terrein vanaf de Late-Middeleeuwen is afgedekt door een plaggenlaag. Deze zijn op het veld gebracht voor het verrijken van de bodems, al dan niet na een gebruik als strooisellaag in de potstal.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek bleek het terrein inderdaad afgedekt te zijn met een fors plaggendeek, dat vermoedelijk zijn oorsprong vindt in de late middeleeuwen.

Figuur 2.1. Profielontwikkeling van de bodems binnen en rond het plangebied. Paars: plaggenbodems, groen: klei op geringe diepte, Geel: zandgronden met A-C-profiel; grijs: stuifduin/niet gekarteerd

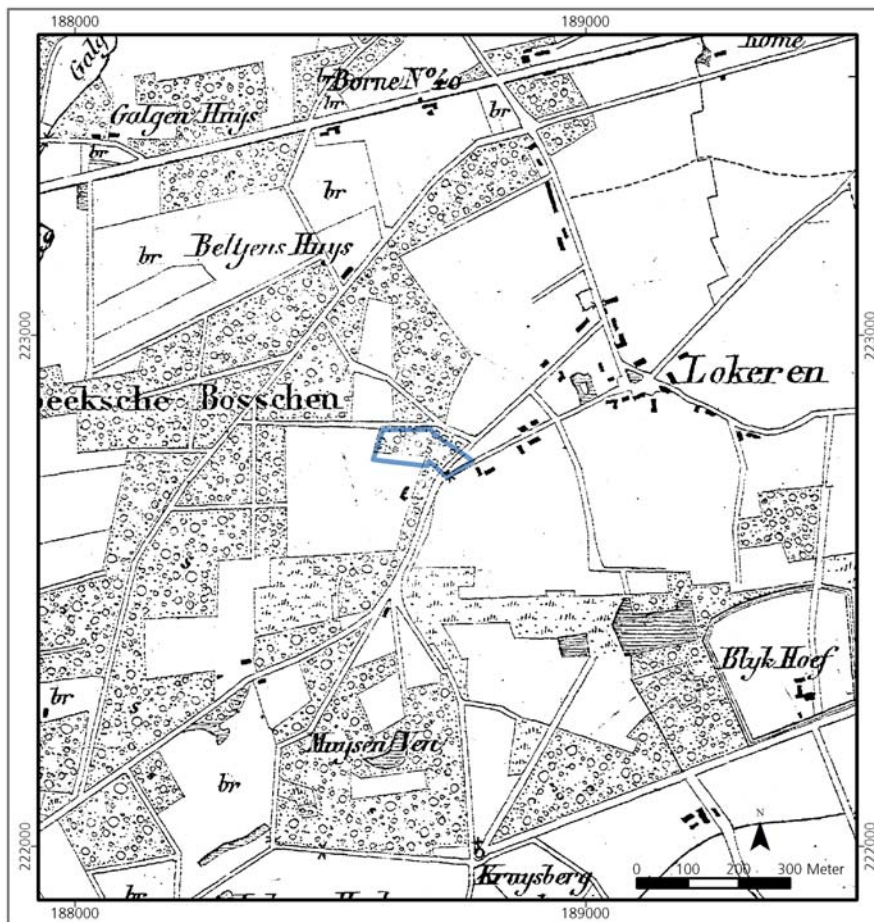

Dit lijkt erop te wijzen dat deze gronden al vrij vroeg in cultuur zijn gebracht, hetgeen mogelijk met het naburige gehucht Lokeren in verband kan gebracht worden. Op sommige plaatsen was het esdek verdwenen door het recentelijk gebruik van het terrein als grondopslagplaats.

3 Historisch en archeologisch kader

3.1 Historisch kader

Het plangebied bevindt zich ten zuidoosten van het gehucht Lokeren, zoals ook te zien is op de kaart van Ferraris (1771) en de kaart van Vandermaelen (1848). Het gehucht bevindt zich rond de splitsing van de Steenweg op Gierle en de huidige uitbreidingsstraat, die uitkomt op de Lokerenstraat. Ten zuiden bevindt zich de Kruisberg, waar volgens de overlevering Spanjaarden begraven liggen van de Slag bij Turnhout in 1597 (CAI 956638).

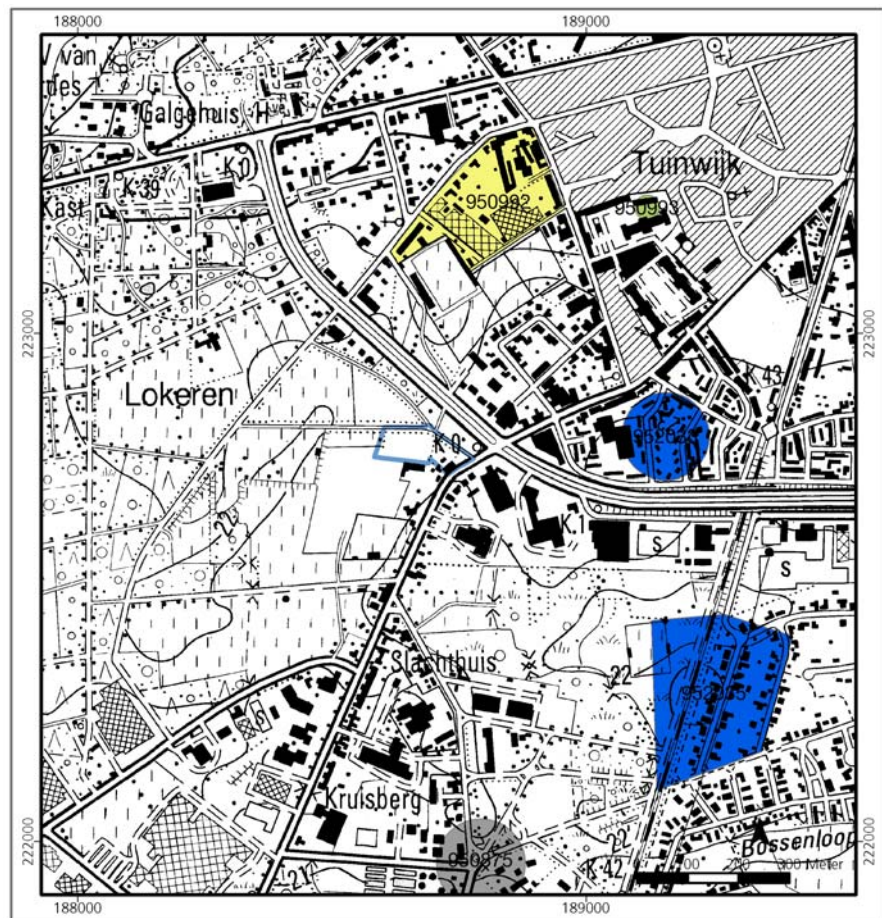
Figuur 3.1. Situering van het plangebied op de kaart van Vandermaelen

3.2 Archeologisch kader

In de omgeving van het plangebied zijn een beperkt aantal archeologische waarden bekend. Ten noorden van het plangebied, centraal in het gehucht Lokeren bevond zich een site met walgracht (CAI 952033). Afgaande op de kaart van Ferraris gaat het om een constructie met opperhof en neerhof, waarbij op het opperhof een grote constructie stond. Uit een akte uit 1457 blijkt het te gaan om het Hof Ter Meere, een leen van de Hertogen van Brabant (De Kok 1980: 235). Op de kaart van Vandermaelen is nog slechts de walgracht zichtbaar. Momenteel wordt het gehucht Lokeren doorsneden door de ringweg. De site bevindt zich tussen de Verbindingsstraat en de Lokerenstraat. De polygoon van de CAI staat hierdoor voorlopig nog verkeerd. Naast de site werd in 1714 een kapel opgericht ter ere van Maria.

Figuur 3.2. Bekende vindplaatsen uit de omgeving van het plangebied op de kaart van Vandermaelen (1848).

Ten noorden van het plangebied is er sprake van de vondst van een grafmonument uit de vroege ijzertijd, de zogenaamde “Tuimelschen Berg” (CAI 950993). In 1860 werd hierin bij het slechten van de heuvel een urne met deksel aangetroffen (Stroobant 1903). Vlakbij werden aan het Hof Ter Duinen eveneens scherven van enkele urnen aangetroffen in een heuvel (CAI 950992). Op basis van de beschrijving dateren deze vermoedelijk eerder in de bronstijd.

Ten zuiden van het plangebied is er ter hoogte van het Raadsherenpark aan de Visbeek sprake van de aanwezigheid van een mogelijke grafheuvel. Het gaat hier om een zandig gebied met lokale stuifduinen. Prospectie leverde evenwel voorlopig nog geen duidelijke aanwijzing op van de exacte locatie hiervan. Ten oosten van het plangebied tenslotte bevond zich een oude blijkhoeve, eveneens omgeven door een gracht (CAI 952035).

Vroeger onderzoek door AdAK op verschillende locaties langs de Steenweg op Gierle ten zuiden en op de terreinen van de FRAC aan de Slachthuisstraat leverden geen sporen of vondsten op. De terreinen blijken over het algemeen te nat voor bewoning (Delaruelle & Van Doninck 2008).

4 Onderzoeksstrategie

Doel van het onderzoek was het inventariseren en waarderen van eventuele archeologische resten die bedreigd worden door bouwwerken. Hiervoor werden in totaal vier parallelle oost-west gerichte proefsleuven aangelegd. Aangezien in het westelijke gedeelte van wp 3 enkele paalkuilen aan het licht kwamen werd eerst een kleine uitbreiding gemaakt, waarna een groot kijkvenster werd aangelegd. Het gros van de sporen werd gecoupeerd ter evaluatie, met behoud van de tweede helften. In totaal kon tijdens het onderzoek 708 m² worden bekeken van een gebied van ca. 6000 m². Dit komt neer op 12 % van het totale terrein.

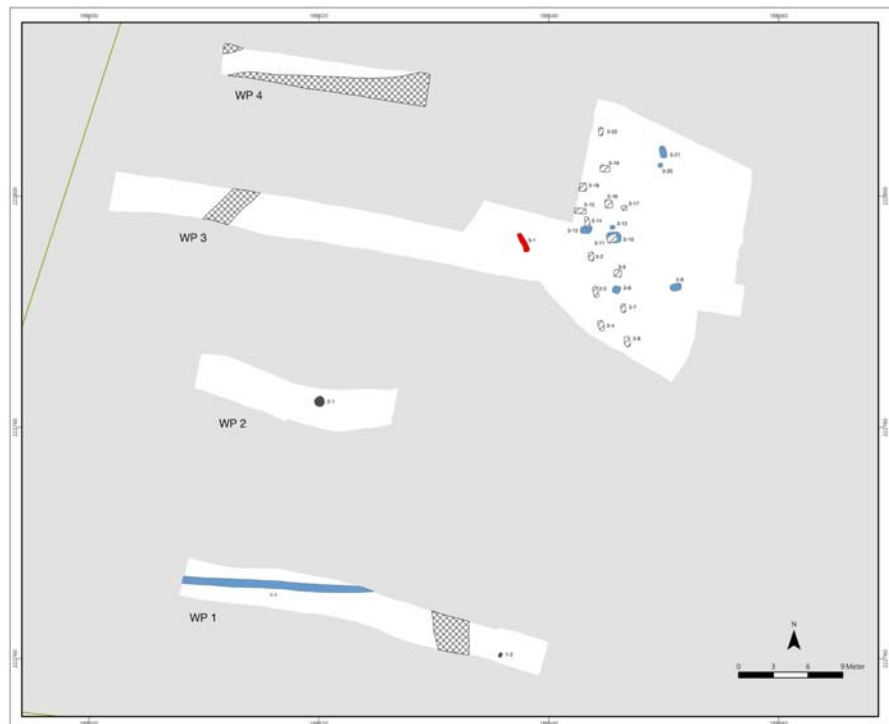
Figuur 4.1. Aanleg van wp 1 met het spoor van een laatmiddeleeuwse greppel.

De sporen werden in het vlak getekend op watervaste polyesterfolie op schaal 1/50. De contouren van de werkputten, de vaste meetpunten en de hoogtematen werden geregistreerd door de landmeter, waarbij zowel de contouren op vlakniveau als op het maaiveld zijn opgenomen, alsook hoogtematen om de 10 m. Het vlak en de profielen zijn fotografisch geregistreerd.

5 Resultaten

Tijdens het onderzoek werden in totaal 26 sporen gedocumenteerd, waarvan het merendeel zich in wp 3 bevond. In wp 1 werd een laatmiddeleeuwse perceelsgreppel vastgesteld, die in relatie bleek te staan met het ontstaan van het plaggendek, naast een recentere greppel en een restant van een mogelijk paalkuil. In wp 2 werd een ondiep restant van een kuiltje teruggevonden. In

wp 4 bevond zich een 19de eeuwse perceelsgreppel die het gros van de sleuf verstoorde.

Figuur 5.1. Faseringskaart van de sporen. Grijs: onbekend, blauw: LME; rood: NT.

De sporen in wp 3 concentreren zich in het westelijke gedeelte van de sleuf. Meest opmerkelijke spoor was een langwerpige kuil waarin een grote hoeveelheid aardewerkscherven, tegelfragmenten en enkele metalen voorwerpen werden aangetroffen.

Figuur 5.2. Vondstrijke kuil spoor 3-1 tijdens de aanleg van het vlak.

Het gaat hier om scherven van een zestal potten, die voor een groot gedeelte kunnen worden gereconstrueerd, naast verschillende 'losse' scherven. Op basis van het aardewerk kan deze kuil in de 17de of begin van de 18de eeuw worden gedateerd.

Figuur 5.3. Subrecente omheiningspalen en laatmiddeleeuwse paalkuilen in het vlak van wp 3

Verderop bevond zich een grote hoeveelheid paalkuilen die duidelijk in een lineair verband stonden en min of meer geschrinkt op elkaar in twee lijnen stonden. Om de samenhang van deze sporen verder te bekijken werd een uitbreiding gemaakt ten zuiden en ten noorden van de werkput. Hieruit bleek dat het eerder op een deel van een omheining ging. Er werden geen sporen van een tweede lijn teruggevonden. Op basis van de kleur van de vulling en de stratigrafie bleken deze sporen jonger te zijn dan het plaggendek.

Figuur 5.4. Laatmiddeleeuwse (paal)kuil of kuil spoor 3-21 in de coupe .

Tussen deze sporen bevonden zich tevens enkele forse paalkuilen, die zowel op basis van de vulling als van oversnijdingen met de palenrij duidelijk ouder waren. Enkele scherven hard gebakken grijs aardewerk leken te wijzen op een datering in het begin van de late middeleeuwen of het eind van de volle middeleeuwen. Ondanks de uitbreiding kon geen duidelijke samenhang tussen deze sporen worden achterhaald. Vermoedelijke gaat het hier om perifere sporen van een nederzetting.

6 Conclusie en aanbevelingen

6.1 Conclusie

In het kader van de geplande bouw van business units aan de Steenweg op Gierle in Turnhout werden in totaal 4 proefsleuven aangelegd ter evaluatie van het plangebied.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek bleek het terrein op de rand te liggen van een hogere zandkop die was afgedekt met plaggen en vermoedelijk vanaf de Late Middeleeuwen in cultuur gebracht. In het westen van het plangebied bevond zich een sporencuster, die sporen uit twee verschillende periodes opleverde namelijk de late middeleeuwen en de nieuwe tijd. Afgezien van een perceelsgreppel werden enkele laatmiddeleeuwse kuilen en paalkuilen zonder duidelijk verband teruggevonden, die lijken te wijzen op bewoning in de omgeving. Deze werden oversneden door recentere paalkuilen, vermoedelijk van een omheining. Tenslotte werd vlakbij een langwerpige kuil gevonden, waarin een grote hoeveelheid aardewerkscherven was gedumpt afkomstig van zeker zes potten. Deze bewoningssporen hangen vermoedelijk samen met het ontstaan van het gehucht Lokeren rondom een laatmiddeleeuws kasteeldomein verder te noorden van het plangebied.

6.2 Aanbevelingen

De laatmiddeleeuwse sporen leverden geen duidelijke structuur op en zijn vermoedelijk perifere sporen van een nederzetting. Derhalve lijkt er geen aanleiding voor verder bijkomend onderzoek op deze locatie. De terreinen kunnen daarom worden vrijgegeven voor de geplande bouwwerken.

Literatuur

DE KOK H. 1980. Gids voor het oude Turnhout & omgeving. Deel 1: Stad Turnhout. Standaard Uitgeverij, Antwerpen.

DELARUELLE S. & VAN DONINCK J. 2008. Archeologische begeleiding inrichting industriegebied Frac Lo in Turnhout. Turnhout (AdAK rapport 8)

STROOBANT L. 1903. Exploration de quelques tumuli de la Campine Anversoise, Annales de l'Académie Royale d'Archéologie de Belgique 54, 394-395.

VANDEBUSSCHE D., BIERMANS B. & TYBERGEIN J. 2004. ***Provinciaal Natuurontwikkelingsplan. Naar een natuurlijk geheel.*** Provinciebestuur Antwerpen, Antwerpen.

Lijst van afbeeldingen

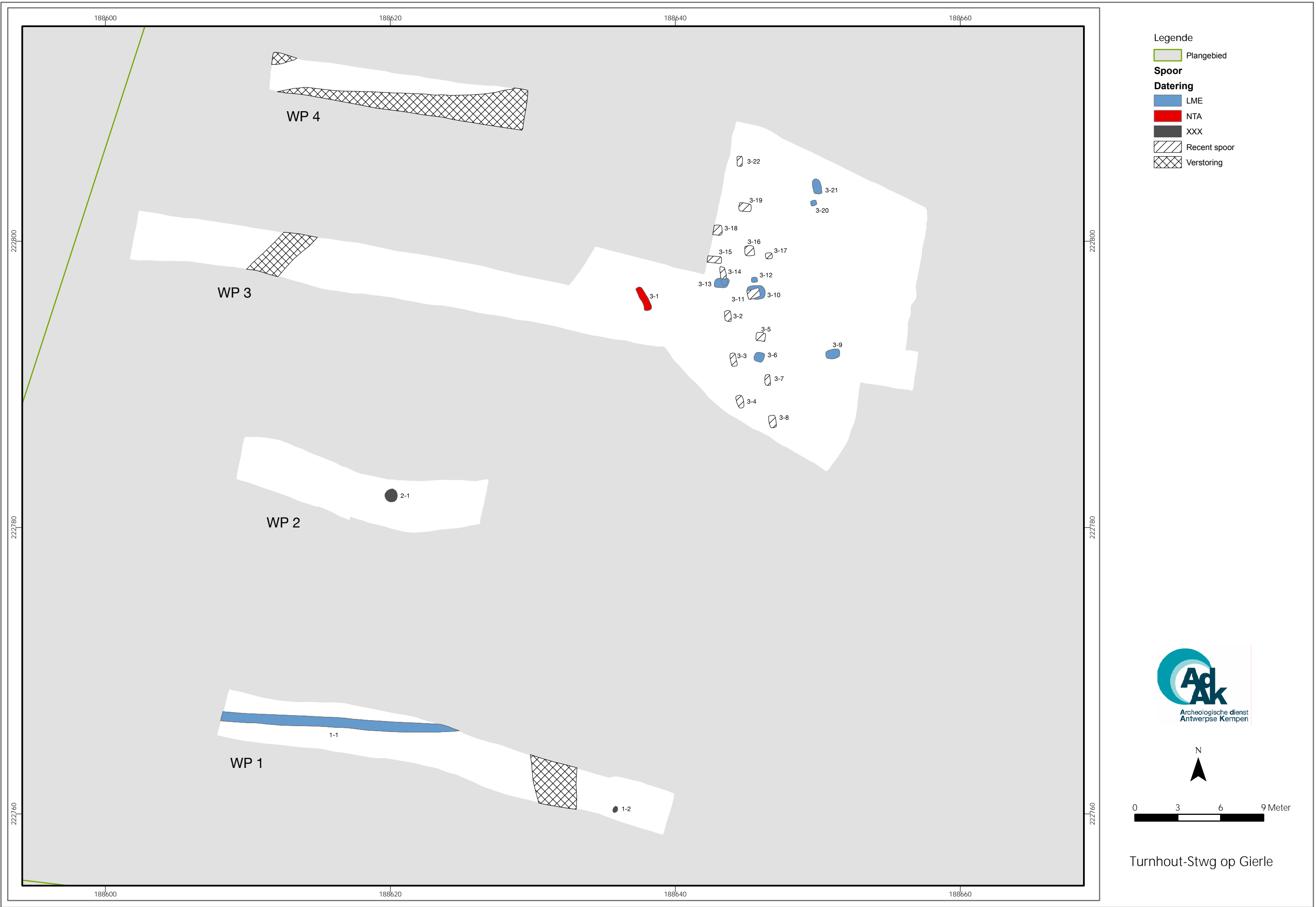
Figuur 1.1 Situering van het plangebied aan de Steenweg op Gierle in Turnhout	7
Figuur 1.2. Sfeerfoto van het terrein bij de aanvang het onderzoek	8
Figuur 2.1. Profielontwikkeling van de bodems binnen en rond het plangebied. Paars: plaggenbodems, groen: klei op geringe diepte, Geel: zandgronden met A-C-profiel; grijs: stuifduin/niet gekarteerd	9
Figuur 3.1. Situering van het plangebied op de kaart van Vandermaelen	10
Figuur 3.2. Bekende vindplaatsen uit de omgeving van het plangebied op de kaart van Vandermaelen (1848).....	11
Figuur 4.1. Aanleg van wp 1 met het spoor van een laatmiddeleeuwse greppel.	12
Figuur 5.1. Faseringskaart van de sporen . Grijs: onbekend, blauw: LME; rood: NT.....	13
Figuur 5.2. Vondstrijke kuil spoor 3-1 tijdens de aanleg van het vlak.....	13
Figuur 5.3. Subrecente omheiningspalen en laatmiddeleeuwse paalkuilen in het vlak van wp 3.....	14
Figuur 5.4. Laatmiddeleeuwse (paal)kuil of kuil spoor 3-21 in de coupe	14

Lijst van bijlagen

Bijlage 1 Faseringskaart

Bijlage 2 Sporenlijst

Bijlage 3 Vondstenlijst

WP	Spoor	Vlak	Afmetingen vlak		Vorm	Vulling	Inclusies	Kleur	Interpretatie	Datering	Vondstnr.
			Lengte	Breedte							
1	1	1	1200	120	LIN	ZMG	HK/KBW/KER	ZW/GR	GRE	LMEA	V 008, V 009
1	2	1	100	80	OVL	ZMG		GR	PK?		
2	1	1	85	85	RND	ZMG		ZW/GR/GE	KL/SS	NTA/LMEA	
3	1	1	160	50	ARH	ZMG	KER/KBW/HK	ZW/GR	KL	NTA	V 001-007; 013
3	2	1	70	35	ARH	ZMG		GR	PK	NTA/B	
3	3	1	82	40	ARH	ZMG	KER/HK	GR	PK	NTA/B	
3	4	1	85	45	ARH	ZMG	KER/HK	GR	PK	NTA/B	
3	5	1	60	60	ARH	ZMG		GR/GE	PK	NTA/B	
3	6	1	70	64	OVL	ZMG		ZW/GR	PK	LME?	
3	7	1	68	40	ARH	ZMG		GR	PK	NTA/B	
3	8	1	85	48	ARH	ZMG	KER	GR	PK	NTA/B	V 006
3	9	1	95	60	ARH	ZMG	KER	GR/ZWGR	PK/KL	HME/LME	V 007
3	10	1	100	75	ARH	ZMG		GR/BE/ZW	PK	HME/LME	
3	11	1	65	41	ARH	ZMG		GR	PK	NTA/B	
3	12	1	28	28	VK	ZMG		GR/BE/ZW	PK/NAT		
3	13	1	101	60	ARH	ZMG		ZW/GR/BR	PGK	HME/LME	
3	14	1	85	48	RH	ZMG		GR	PK	NTA/B	
3	15	1	60	37	RH	ZMG		GR/GE	PK	NTA/B	
3	16	1	71	66	RH	ZMG		GR/GE	PGK	NTA/B	
3	17	1	48	46	RH	ZMG	KBW	GR	PK	NTA/B	
3	18	1	50	50	VK	ZMG		GR/GE	PK	NTA/B	
3	19	1	77	58	RH	ZMG		GR/GE	PK	NTA/B	
3	20	1	39	39	ARH	ZMG		GR/BR	PK	LME?	
3	21	1	104	62	ORM	ZMG		GR	PK/KL	LME?	
3	22	1	65	37	RH	ZMG		GR/GE	PK	NTA/B	

<i>Vondst nr.</i>	<i>WP</i>	<i>Spoor</i>	<i>Vlak</i>	<i>Vak</i>	<i>Profiel</i>	<i>Laag</i>	<i>Categorie</i>	<i>Aantal</i>	<i>Datering</i>
v001	3	1	1	4		1	KER	1 IV	NTB
v002	3	1	1	4		1	KER	11	NTB
v003	3	1	1	4			KER	78	NTB
v004	3	1	1	4		1	KER	180	NTB
v005	3	1	1	4		1	MTL	20	NTB
v006	3	1	1	4			KBW	4	NTB
v007	3	1	1	4		1	KBW	1	NTB
v008	1	1	1	1		1	KER	3	LME
v009	1	1	1	2			KBW	1	LME
v010	3	9	1	1			KER	1	HME/LME
v011	3	8	1	1			KER	4	NTA/B
v012	3	9	1	1			KER	2	HME/LME
v013	3	1	1	4		1	MET	11	XXX
v014	3	1	1	4			KER	1 IV	NTB